

De beste geschiedenisles ooit

Ytke van der Vegt ■

Dit artikel is een pleidooi om educatie een vaste te plek te geven in archieven, om binnen de KVAN een sectie educatie op te zetten en om tijdens de jaarlijkse KVAN-dagen educatief medewerkers te laten praten over ontwikkelingen in hun vakgebied en prachtige voorbeelden te laten delen ter inspiratie voor ons allen.

Laat ik eerlijk zijn: toen ik solliciteerde bij het gemeentearchief van Leeuwarden, had ik in eerste instantie zo mijn bedenkingen. Moest ik dit wel doen? Ik kwam uit de wereld van musea. En dit was een archief, voor mij onbekend terrein. Kon ik hier mijn educatieve plannen wel kwijt? Nu weet ik beter. Het Historisch Centrum Leeuwarden (HCL) is een geweldige plek om te werken. In de historische binnenstad van Leeuwarden ligt de geschiedenis letterlijk op straat. Het plaatselijke cultuurland barst van de creatieve mensen met dito plannen. Het is hier dus zo gek nog niet. En met de titel 'Culturele Hoofdstad van Europa' in het verschieft (2018), wordt het alsmaar bruisender.

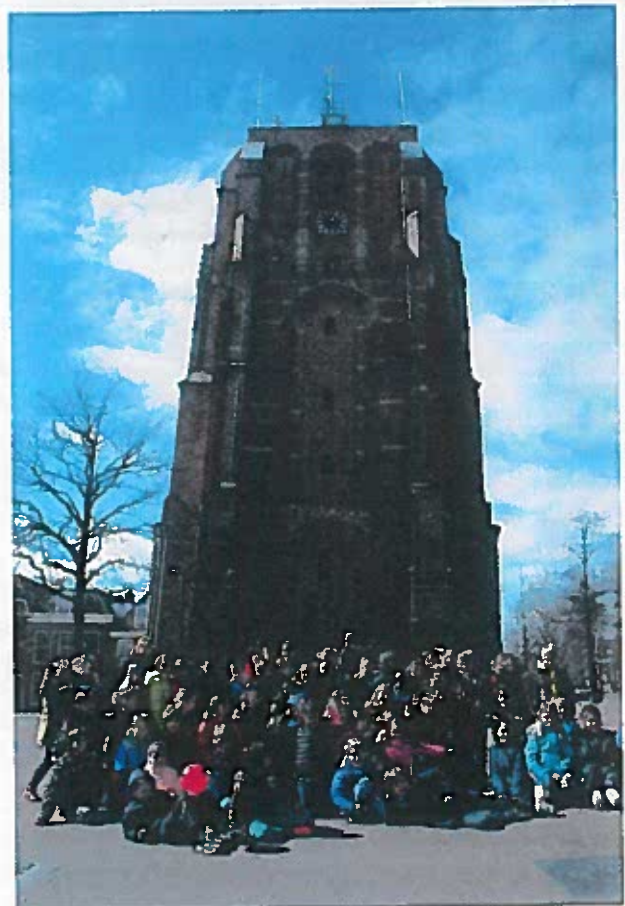
De afgelopen vijftien jaar is het HCL enorm veranderd. Het heeft zich ontwikkeld van gemeentelijke archiefbewaarplaats tot hét erfgoedcentrum van Leeuwarden. Iedereen die iets over de geschiedenis van de Friese hoofdstad en omliggende dorpen wil weten, is bij ons aan het juiste adres. Het HCL beheert ook de scheve toren Oldehove, het Pier Pander Museum met Tempel, het Archeologisch Steunpunt Leeuwarden en de gemeentelijke kunstcollectie. Daarnaast ontwikkelt het HCL exposities en historische activiteiten. Het biedt stadswandelingen aan, publiceert boeken en zet zich in voor behoud van het stadsdialect Liwwadders. Ten slotte organiseert het HCL, samen met Monumentenzorg en historische vereniging Aed Levwerd, de Open Monumenten Dagen.

Leeuwarder erfgoed en onderwijs

Het HCL wil de geschiedenis van Leeuwarden voor de toekomst bewaren en aan iedereen laten zien. Deze missie vormt het uitgangspunt bij het ontwikkelen van educatieve programma's voor het onderwijs. Het HCL brengt leerlingen en studenten in aanraking met het cultureel erfgoed van Leeuwarden, om hen zodoende kennis en inzicht te laten verkrijgen over hun eigen omgeving. Ze zien in dat het tegenwoordige Leeuwarden het resultaat is van personen, verschijnselen, gebeurtenissen en ontwikkelingen uit het verleden. Kennismaken met cultureel erfgoed helpt je begrijpen wie je bent, waar je woont en dat je deel uitmaakt van de geschiedenis.

De educatieve programma's van het HCL sluiten aan bij kerndoelen

en tijdvakken en zijn een lokale illustratie van de algemene Nederlandse geschiedenis. Scholen boeken een smartphone-wandeling over de Tweede Wereldoorlog, huren een archeologische leskist, beklimmen de Oldehove, doen een workshop ganzenveer schrijven en lakzegels maken, of gaan op onderzoek in het archief. Ook werkt het HCL mee aan de introductie van nieuwe lichten studenten uit binnen- en buitenland. En ten slotte bieden we stageplaatsen aan voor diverse studierichtingen.

Oldehove, skeve toren fan Liwwadden. Foto: Bertus Malenbuur.

De educatieve dienst heeft een stormachtige ontwikkeling doorgemaakt. Kwamen er in 2004 tien schoolgroepen uit het basisonderwijs, in 2016 waren dat er bijna 200 uit alle geledingen van het onderwijs: van basisonderwijs tot universiteit.

Cultuureducatie in Leeuwarden

Doelstellingen en taken met betrekking tot cultureel erfgoed zoals het HCL die uitvoert, komen niet alleen voort uit landelijke wet- en regelgeving (Archiefwet 1995 en Archiefbesluit), maar zijn ook vastgelegd in gemeentelijke beleidsnota's. Zo wordt in het collegeprogramma *Iedereen is Leeuwarden (2014-2018)* cultuur omschreven als 'vliegwiel voor het verbeteren van de kwaliteit van onderwijs'. Een ambitie die aansluit bij ontwikkelingen in het onderwijs om cultuuronderwijs een bewust onderdeel te laten zijn van het curriculum, omdat het bijdraagt aan het culturele (zelf) bewustzijn van leerlingen. En omdat het de ontwikkeling stimuleert van algemene vaardigheden als analyseren, evalueren en creëren. Competenties die nodig zijn om in de samenleving van de 21e eeuw volwaardig te kunnen functioneren.

De gemeente Leeuwarden wil cultuuronderwijs bereikbaar maken voor elk kind in Leeuwarden. Daarom heeft zij in 2012 de coöperatie Kunstkade opgericht, die als hoofddoel heeft om bij te dragen aan de cognitieve, sociaal-emotionele, fysieke, culturele en kunstzinnige ontwikkeling van kinderen. Kunstkade wordt gefinancierd door de gemeente Leeuwarden. Daarnaast neemt Kunstkade deel aan het programma Cultuureducatie met Kwaliteit (CmK) van het ministerie van OCW. De gemeente Leeuwarden matcht de CmK-financiering.

Bij Kunstkade werkt een team van twaalf cultuurcoaches, dat op alle vijftig basisscholen ondersteuning verleent bij lesgeven in en beleid vormen op cultuuronderwijs. Daarnaast wordt er met de in de gemeente aanwezige culturele instellingen een cultuurprogramma ontwikkeld, waarmee basisschoolleerlingen gedurende hun schoolloopbaan in aanraking komen met alle cultuurdisciplines zoals muziek, theater, dans, beeldende kunst en cultureel erfgoed. Het gemeentearchief HCL is een van de aanbieders, evenals het rijksarchief Tresoar. Andere partners zijn het Fries Museum, Natuurmuseum Fryslân, Fries Verzetsmuseum, Noord Nederlands Orkest, Keramiekmuseum Princessehof, Stadsschouwburg de Harmonie, Keunstwurk, Film in Friesland, Poppodium Neushoorn, Bibliotheek en Museum Hert fan Fryslân. Uit deze organisatie komen prachtige samenwerkingsverbanden voort die tot verrassende projecten en versterking van alle partijen leiden. Culturele instellingen ontwikkelen hun programma's in samenwerking met cultuurcoaches en leerkrachten. Ook wordt elk programma uitgetest door pilotgroepen. Soms is er een themajaar waarbij instellingen aansluiten met diverse cultuurdisciplines.

Gouden Eeuw in Leeuwarden

In 2014 heeft het HCL samen met het Fries Museum en Tresoar een uniek dagprogramma over de Gouden Eeuw ontwikkeld, waarbij iedereen van eigen collecties en expertise uitging. Doelgroepen waren groep 7-8 van het basisonderwijs en klas 1-2 van het voortgezet onderwijs. Het project sloot aan bij het tijdvak 'Regenten en Vorsten (1600-1700)' en liet leerlingen kennismaken met de overeenkomsten en verschillen tussen de Nederlandse Gouden Eeuw in hun lesboek en de Friese variant in hun eigen leefomgeving.

Met de smartphonewandelroute van het HCL zagen de leerlingen

op locatie fragmenten van een in 3D opgetrokken plattegrond van Leeuwarden uit 1603. Digitale bronnen gaven achtergrondinformatie over sporen van de Gouden Eeuw, zoals Waag, Grote Kerk, Stadhouders Hof en vestingwerken. Het Leeuwarder erfgoed werd gekoppeld aan de onderwerpen geloof, oorlog, handel, armoede, schilderkunst, wetenschap en bestuur.

In het Fries Museum bezochten leerlingen de tentoonstelling *Oud Geld*, waar alles om geld en invloed draaide. Aan de hand van vijf markante figuren werd onderzoek gedaan naar de machtsverhoudingen in het gewest Friesland: stadhouder Willem Frederik, die op zoek moet naar een geschikte echtgenote; jonkvrouw van Pipenpoy, die het niet treft met de mannen in haar leven; Van Sminia, de rijkste man van Friesland maar zeker niet de gelukkigste; portretschilder De Geest, die alle vips vastlegt op het witte doek; en de brave geleerde Saeckma, die alles doet wat zijn vader van hem verwacht. Bij Tresoar bestudeerden de leerlingen het *florilegium* van de Leeuwarder kunstenaar Franciscus de Geest. Zijn encyclopedische catalogus is een overzicht van bloemen in Friese tuinen. Leerlingen deden onderzoek naar het verschil tussen *florilegio* en kruidenboeken. Zij ontdekten hoe wetenschappers in de 17e eeuw kennis vergaarden over planten en bloemen uit de hele wereld.

Smartphonewandeling Leeuwarden in de Gouden Eeuw. Foto: HCL.

Wie is die Meu?

In 2015 stond Leeuwarden in het teken van Maria Louise, in Friesland beter bekend onder de koosnaam Marijke Meu. Met haar dood in 1765 kwam een eind aan het stadhouders tijdperk in de Friese hoofdstad, dat bijna twee eeuwen had geduurd (1584-1765). De zoon van Maria Louise, Friese stadhouder Willem IV, was in 1747 namelijk naar Den Haag verhuisd omdat hij stadhouder van alle zeven gewesten was geworden.

Het HCL bedacht samen met Van Ravesteijn Theater & Events een theatrale stadswandeling die aansloot bij het tijdvak 'Pruiken en Revoluties (1700-1800)'. Leerlingen van groep 7-8 ontdekten sporen van 18e-eeuws erfgoed in hun eigen leefomgeving en werden zich bewust van de cruciale rol van de Friese Nassaus in de stamboom van ons koningshuis. Het werd een vakoverschrijdend project met aandacht voor geschiedenis, aardrijkskunde, taal en kunst (theater, muziek, dans, mode, architectuur).

Tijdens de stadswandeling ontmoetten de leerlingen Maria Louise in haar stadspaleis. Daarna zochten zij op diverse historische locaties in de binnenstad familie en vrienden van de >>

>> prinses, zoals echtgenoot stadhouder Johan Willem Friso bij zijn graftombe in de Grote Kerk, tuinman Knoop in het stadspark Prinsentuin en Engelse schoondochter prinses Anna bij het door haar geschonken orgel in de Waalse Kerk. De personages werden gespeeld door acteurs. Kostuums werden gehuurd bij het plaatselijke theaterkoor Animato. Onderdeel van de wandeling was een spel dat geïnspireerd was op het tv-programma *Wie is de Mo?* De kinderen verzamelden foutieve historische informatie en mochten andere schoolgroepen op het verkeerde been zetten. Terug op school werd de opgedane kennis in een creatieve opdracht verwerkt. Leerlingen verplaatsten zich in Maria Louise en bedachten hoe zij op haar leven teruggekeken zal hebben. De winnende schoolklas kreeg de prinses op bezoek. Zij trakteerde hoogstpersoonlijk op speciale 'hofdame'-taartjes. Een van de leerlingen verzuchtte: 'Dit was de beste geschiedenisles ooit!'

Living history over de 18e eeuw. Foto: Ad Fahner

Ambities

Nu cultuuronderwijs in het basisonderwijs een stevig fundament heeft, worden de pijlen in Leeuwarden op het vervolgonderwijs gericht. In de gemeentelijke notitie *Legacy Cultuur. Klaar voor 2018* staat: 'Zowel bij rijksoverheid, provincie Fryslân, gemeente Leeuwarden als scholen, is behoefte om de ingezette lijn (cultuureducatie basisschoolleerlingen) door te trekken naar het voortgezet onderwijs en mbo. Uitrol betekent uitbreiding van de taken van Kunstkade en Historisch Centrum Leeuwarden.' Concreet betekent dit voor het HCL een uitbreiding van uren bij educatie. Het aantal uren is verdubbeld van 24 naar 48 per week en ik heb een extra collega gekregen. Wij zijn beiden docent geschiedenis en beschikken daarmee over kennis en ervaring met het onderwijs. Daarnaast maken we bij de begeleiding van schoolgroepen gebruik van op afroep inzetbare uitzendkrachten en vrijwilligers. Dit zijn studenten, werk-

zoekenden en gepensioneerden met een didactisch-pedagogische achtergrond. Het gemeentebestuur ondersteunt met de toekenning van extra budget dat het HCL door de jaren heen een toenemend aantal Leeuwarder leerlingen ontvangt. Dit aantal zal in de toekomst nog verder stijgen door het voortgezet onderwijs en door de komst van elf basisscholen uit 'nieuwe' dorpen, die in 2018 als gevolg van gemeentelijke herindelingen binnen de Leeuwarder grenzen vallen. Kunstkade heeft als opdracht gekregen om met het voortgezet onderwijs te inventariseren wat hun wensen zijn en welke activiteiten zij willen ontplooiën. Een van de resultaten was het gemis aan overzicht van culturele instellingen en mogelijkheden die zij bieden. Daarom wordt dit voorjaar een website gelanceerd waarop het culturele aanbod staat. Een volgende stap is om in samenwerking met de scholen meer vraaggericht te werken. Het HCL wil zich bij het voortgezet onderwijs graag meer richten op bronnenonderzoek, zodat het een bijdrage kan leveren aan het vermogen om kritisch te denken. Een vaardigheid die in deze tijden van nepnieuws goed van pas komt.

Archieven en educatie

Het Nationaal Archief heeft vorig jaar het initiatief genomen om het netwerk van educatiemedewerkers in archieven nieuw leven in te blazen. Een geweldig idee, want de bijeenkomst in Den Haag was een groot succes. Allereerst omdat we elkaar en elkaars instelling leerden kennen, maar ook vanwege de uitwisseling van succesvolle ervaringen en projecten. Op 3 april 2017 komen we opnieuw bij elkaar in het Regionaal Archief Rivierenland in Tiel. Zou het niet mooi zijn wanneer zo iets ook op de KVAN-dagen plaatsvindt? Laten we elkaar helpen om educatie in archieven te professionaliseren. Laten we samen de beste geschiedenislessen ooit maken. ■

Yteke van der Vegt ■ educatie Historisch Centrum Leeuwarden.

Meer weten?

Historisch Centrum Leeuwarden

Educatie: www.historischcentrumleeuwarden.nl/educatie

Kunstkade

Algemeen: www.kunstkade.nl

Cultuurprogramma basisscholen: www.schoolkade.nl/informatie

Gouden Eeuw in Friesland

HCL: www.schoolkade.nl/programma/leeuwarden-in-de-gouden-eeuw

Fries Museum: www.schoolkade.nl/programma/wie-kent-wie

Tresoar: www.schoolkade.nl/programma/het-florilegium

Wie is die Meu?

Schoolproject: www.schoolkade.nl/programma/wie-is-die-meu-2016

Van Ravesteijn Theater & Events: www.youtube.com/watch?v=RgEZYATOKjc (1:11 min.)

Wandelapp-variant: www.izi.travel/wieisdiemeu

